

PATRIMONIUL CULTURAL AL COMUNITĂȚII BULGARE DIN JUDEȚUL TELEORMAN

Aurelia NEDELCUȚĂ¹
aurelia.nedelcuta@yahoo.com

Motto: „România a fost mereu un refugiu sigur și liber pentru poporul bulgar, deoarece căminul țărânului român a fost deschis bulgarului cu sinceritate prietenească” (Gheorghe Sava Rakovski)

ABSTRACT: Bulgarians from Teleorman county constitute and will constitute many years from now on, a spot of colour on the county's map and a model of happy integration into a majority that accepts them because of their qualities.

Their origins lose in the time immemorial. As the story goes, the Bulgarians followed by Turks took refuge in this area of Romania about 500 years ago, on a hill, which is called now the Plague-Stricken Hill.

The Bulgarian community from Teleorman kept, over the years, its traditions, customs and its old traditional costume. Bulgarian traditions divide in two categories: those which are associated to the individual's life (birth, wedding, death) and those which are associated to the calendar, to the natural cycle and to the agricultural one.

The life together of the Bulgarians and Romanians led to blended traditions and customs, to holidays that are celebrated together, so that there are a lot of similar things between them.

During their almost 500 years of peaceful life together in their new homeland, the Bulgarian minority from Teleorman kept its affiliation to its forefathers' ethnic group, they cultivated their language, their religion, their costume and their traditions.

KEYWORDS: minorities, integration, ethnic groups, community.

Bulgarii din județul Teleorman constituie și vor constitui mulți ani de aici încolo, o pată de culoare pe harta județului și un model de integrare fericită într-o majoritate care îi acceptă datorită calităților lor. Ei sunt prezenți

¹ Profesor, Liceul Pedagogic „Mircea Scarlat” Alexandria, Județul Teleorman.

sporadic în sudul județului, în satul Calomfirești, de lângă Alexandria, dar formează o comunitate omogenă în comuna Izvoarele, cunoscută până în 1977 sub numele de Găuriciu, an în care și-a schimbat numele, atât datorită numeroaselor izvoare de apă potabilă, cât și din rațiuni fonetice.

După cum spun poveștile, bulgarii urmăriți de turci s-au refugiat în aceasta parte a României. În urmă cu aproape 500 de ani, pe un deal din apropiere, numit acum Dealul Ciumatului, s-au stabilit câteva familii de bulgari și sârbi. Au trăit în bordeie, săpate direct în deal și după o epidemie de ciumă, ei s-au mutat în vale. De la „cuiburile” săpate în pământ, localitatea a fost botezată mai întâi Valea Găuriciului, iar mai târziu, simplu, Găuriciu.

În comună nu mai există nici măcar o familie cu nume bulgăresc autentic. Ajunși pe malul românesc, ca pe pământul făgăduinței și ca să nu fie trimiși înapoi, în țara natală, mulți și-au schimbat numele. Chiar și azi, dacă-i întrebi de ce neam sunt, mulți nu recunosc că sunt bulgari, își spun români deși îi cheamă Velicu, Dima, Iordan, Ghena, Petrof, Nedef, Rizea, Obretin sau Iocu. S-a perpetuat inconștient spaima de-acum o jumătate de veac, când, dacă erau descoperiți, jandarmii îi treceau înapoi peste Dunăre. Povestea celor ajunși aici dezvăluie însă și o realitate dureroasă: istoria frământată a popoarelor din Balcani ascunde multe tragedii și așteaptă încă să fie scrisă. Comunitatea bulgară s-a împăcat cu gândul asimilării. O asimilare lentă, dar sigură, nu neapărat programată, mai degrabă un proces ireversibil de pierdere a identității acceptat ca unică formă de supraviețuire.

După anul 1990 au fost reluate legăturile cu bulgarii din localitățile de pe malul celălalt al Dunării, localități din care au migrat cu sute de ani în urmă străbunii lor. Anual, bulgarii de pe cele două maluri ale bătrânului fluviu sărbătoresc împreună *Zărezeanul*, sărbătoarea viei și a vinului și de asemenea, organizează schimburi culturale între elevi și pensionari.

Pentru teleormăneni, îndeosebi pentru omul de rând, etno-confesiunea, originile istorice, limba, cultura și tradițiile nu au reprezentat nicicând, nici în trecut, nici azi, factori de separare, de frământări și convulsii, de războaie devastatoare.

În prezent, comuna Izvoarele numără aproape 3.000 de locuitori, în marea lor majoritate vorbitori ai limbii bulgare vechi. Și astăzi locuitorii comunei Izvoarele vorbesc bulgărește, mai ales bătrânii, care nu prea știu românește. Cei bătrâni își mențin portul cu nădragi, iar femeile fusta de lână, largă, creată și cu sorț. Sunt foarte legați de pământ cu toate că în

vremea comunismului mulți tineri au plecat la studii la Alexandria sau București devenind specialiști în diverse domenii.

Bulgarii din Teleorman se declară creștini ortodocși în proporție de 98%, restul reprezentând alte culte. Un reper important în viața comunității bulgare din Izvoarele a fost biserica bulgărească. Viața religioasă a bulgarilor din Găuriciu s-a manifestat intens de-a lungul anilor în rândul agricultorilor care îl sărbătoreau cu fast pe patronul lor, Sf. Trifon, protectorul grădinilor, livezilor și viilor.

Patrimoniul cultural al comunității bulgare din Izvoarele

Comunitatea bulgară din Teleorman și-a păstrat în timp tradițiile, obiceiurile și costumele populare vechi.

Tradițiile populare bulgare se împart în două mari categorii: cele asociate cu trecerea individuală prin viață (naștere, nuntă, moarte) și cele asociate cu calendarul, ciclul natural și cel agricol.

Specificul artei bulgare este surprins în scoarțele și țesăturile de interior, precum peșchirele cu pragovete și ștergarele de cui, piesele din ceramică, lemn sau metal (vase de ceramică, coșnițe, cobilițe, vedre, pirosirii) și de asemenea, în icoane.

Arta țesutului, cusutului și împletitului sunt ocupații străvechi ale locuitorilor bulgari din comuna Izvoarele, ocupații care le înfrumusețează viața și le valorifică potențialul creativ. Zona a oferit cu prisosință materia primă necesară: pânză țesută din in, cânepă, borangic, bumbac, lână dar și blană de oaie. Din mâinile lor au ieșit iile și zuvelcile, nădragi, cojoace și căciuli, covoare, ștergare și peșchirele cu pragovete.

La femei portul vechi era compus din: ie, ilic cu fluturi și cusături, fustă largă și șorț în față, de culoare neagră, țesut, iar în spate fotă(zuvelka), de asemenea, țesută cu model, sau rochie fără mâneci (sukman). Pe cap se purtau bariș și tulpan alb, iar podoabele ce completeau portul de sărbătoare erau ogârliții (banii de argint) sau jălțiții (banii din aur). Portul popular bărbătesc era format din cămașă albă, țesută, destul de largă, cu model lucrat de mână, nădragi și curea lată, cojoc, ciorapi împlețiți din lână, cu obiele și opinci.

Obiceiuri și tradiții ale comunității bulgare

Conviețuirea de sute de ani a bulgarilor cu românii a făcut ca obiceiurile și tradițiile să se îmbine, să fie sărbătorite împreună, astfel încât există multe similitudini între acestea.

Obiceiurile de iarnă sunt așteptate și pregătite din timp de toată comunitatea, de la mic la mare, cu toții se bucură de mulțimea pestriță ce inundă ulițele satului.

Crăciunul sau Koledouvanе, cum mai este cunoscut, este o sărbătoare marcantă pentru orice bulgar.

Colindele (*koleda*) se practică în ajunul Crăciunului, de la miezul nopții până în zori. Colindatorii, numiți aici *koledari*, merg din casă în casă, purtând bastoane lungi din lemn de stejar, bogat ornamentate și sculptate. Ei fac urări de sănătate, fericire și recolte bogate, iar gazdele le oferă daruri: mere, nuci, covrigi, colaci.

Kukerii (mascații) sunt figure tradiționale bulgare de carnaval, întotdeauna cu măști pe față, clopote pe curea și paltoane cu blana în afară. Dansul mascaților pe stradă are rolul de a alunga spiritele rele și de a atrage sănătate și fertilitatea prin activități tipice (arat, semănat).

Anul nou este cea mai așteptată sărbătoare a iernii, fiind marcat prin numeroase obiceiuri străvechi. În noaptea de Anul Nou, bulgarii urmează datinile locale, strângându-se cu toții în fața cuptorului aprins și a mesei pline, simboluri ale siguranței, perenității și abundenței. Se coace un colac ritual, iar în mijlocul mesei tronează banița, o plăcintă bulgărească cu brânză. Onoarea de a aprinde focul din cuptor revine celui mai vârstnic membru al familiei. Este aprins pe înserat și trebuie să ardă până la sfârșitul iernii ca o lumină consacrată fertilității și prosperității.

În dimineața de *Anul Nou*, copiii merg la *Survaka* (sorcova) un colind identic cu sorcova românească. *Survachka* este o creangă în formă de semicerc împodobită cu fire multicolore, floricele de porumb înșirate, prune uscate, ardei, mere și panglici. Copiii îi colindă pe cei vârstnici și le fac urări de sănătate, fericire, prosperitate și primesc bani drept răsplătă.

Boboteaza încheie ciclul sărbătorilor de iarnă. Se sărbătorește în a șasea zi de la Anul Nou. În această zi preoții botează gospodăriile, animalele, se fac prorociri ale timpului și ale belșugului în noul an, fetele își află ursitul punând busuiocul furat de la preot, sub pernă.

Babin den (*Ziua moașei*) se sărbătorește în a treia zi de Bobotează (în ziua de 8 ianuarie) când moașa invită nevestele și nepoatele ei, precum și pe preoteasa satului și dă o masă. Ele aduc câte un plocon moașei, care constă dintr-un coș ce conține: un colac, vin și carne de porc de la Crăciun.

Sărbătorile de primăvară încep la 1 februarie cu sărbătoarea Zărezeanului.

În fiecare an, la 1 februarie, bulgarii din Teleorman sărbătoresc „Zărezeanul”, o manifestare dedicată viei și vinului, la care participă doar bărbații .

Este sărbătoarea viței de vie, a vinului, a grădinarilor și a patronilor de taverne. Trifon este cel care prevestește finalul iernii și apropierea primăverii, aceasta fiind o perioadă de tranziție între pământul înghețat și pământul roditor din care în curând vor răsări câțiva ghiocei.

După slujba religioasă oficiată în biserică, preotul împreună cu bărbații din sat urcă în via celui mai bun gospodar, unde are loc rugăciunea Sfântului Trifon Zărezeanul – protectorul viilor. Urmează un ritual, în care, printre altele, se taie câteva corzi de vița-de-vie și se stropesc cu vin, „pentru ca să primească via semn de vin bun”, după care, tot satul sărbătorește cum se cuvine.

Credințele populare spun că cu cât mai mult vin este consumat de ziua Sfântului Trifon, cu atât recolta va fi mai bogată în acel an și de aceea se toarnă vin la rădăcina viței de vie .

În limba bulgară cuvântul „zarezan” provine din verbul „zaryazvam”, care înseamnă a tăia via.

Lăzărița. În ajunul sau sâmbăta Floriilor, se efectuează un ceremonial complex, numit Lăzărița, care este structurat după modelul colindelor. Potrivit tradiției, într-o sâmbătă Lazăr a plecat cu oile la păscut, lăsând-o pe mama sa să facă plăcinte. Urcând într-un copac să ia muguri pentru animale, își aduce aminte de plăcinte. Se grăbește să coboare, cade și moare. Potrivit legendei că Lazăr ar fi murit de dorul plăcintelor, există obiceiul ca în această sâmbătă, femeile de la țară să facă ofrandă de pomenire a morților împărțind plăcinte de post.

Lăzărița este un ceremonial la care participă numai fetele. „Una din fete, numită Lăzărița, se îmbracă în mireasă și colindă împreună cu fetele în fața ferestrelor caselor unde au fost primite.

Ele aduc vestea învierii lui Lazăr din mormânt, iar gospodarii le răsplătesc cu ouă, fructe și plăcinte de post. Localnicii spun că aceia care nu primesc fetele cu colindul nu au parte de belșug în acel an.

Comunitatea bulgarilor sărbătorește ziua de *Sfântul Toader* sau „*Todorov den*” cunoscută și sub numele de „Încuratul cailor” Femeile coc pe întrecute „păpuși”, niște pâinișoare care semănau cu un căluț, merg cu bărbații la biserică, iar apoi aceștia pornesc spre islaz, unde se țin întreceri. Un

grup de bărbați duc în mâini pâinișoare sfințite în biserică și se îndreaptă cu ele spre câteva perechi de cai, înhamați la caruțe. Rup pâinile-n două și le împart frățeste cu animalele. Apoi preotul iese și binecuvântează caii, să fie sănătoși și să facă treabă bună alături de stăpânii lor.

În zi de sărbătoare, bulgarii mândri trec în căruțele lor, în picioare, cu căciulile și pălăriile date pe ceafă, să fie văzuți de departe! Este imaginea bulgarilor mândri veniți de la sud de Dunăre, fugind de urgia otomană, rămasă neschimbată pentru generațiile viitoare.

La fel ca alte sărbători creștine, *sărbătorile de Paști* sunt o variantă a tradițiilor ortodoxe de Paști urmate de secole. Mai exact, tradițiile bulgare ale Paștilor, ouăle, sunt colorate în Joia Mare, după Sfânta Liturghie. Ouăle sunt ciocnite după miezul nopții sfinte dar și în timpul următoarele câteva zile. Un Paște tipic bulgăresc ar rămâne incomplet fără tradiționalele plăcinte bulgărești numite banița.

Toamna încep nunțile. Nunta tradițională bulgară este una dintre tradițiile cele mai bogate în culori din viața bulgarilor, închipuind scene mitice simbolizând fertilitatea și reînnoirea.

Personalități ale comunității bulgare

Emigranții bulgari din România au jucat un rol foarte important în viața social-politică, economică și culturală a țării. Deosebită este participarea lor la dezvoltarea comerțului, dezvoltarea agriculturii și în special a grădinăritului. Aproape că nu există piață în marile orașe ale țării fără ca prezența lor să nu se facă simțită.

Eroii naționali ai Bulgariei, Vasil Levski, Hristo Botev și Ghiorgi Rakovski au locuit o vreme la București, Alexandria, Turnu Măgurele și la Brăila unde au organizat grupări armate care au fost trimise la sud de Dunăre pentru a lupta împotriva autorităților otomane.

Între anii 1996–1998 Asociația Bulgară „Bratstvo”, a contribuit la montarea de plăci comemorative pentru eroii naționali bulgari Hristo Botev în Giurgiu și Alexandria și Vasil Levski în București și Turnu Măgurele.

La nivelul comunității bulgare din Izvoarele de Teleorman s-au remarcat figuri legendare ale localității precum, primul învațator, *Iancu Petre*, întemeietorul școlii din sat, ctitorul bisericii, *preotul Naidin*, iar în prezent s-au impus personalități precum *Gheorghe Iaciu*, profesor doctor în științe economice, *Gatu Ilie* profesor universitar de matematică și scriitoarea *Maria Postu*, membră a Uniunii Scriitorilor din România.

Prin investigațiile întreprinse am dorit să reactualizez în memoria primilor locuitori bulgari care au întemeiat satul Găuriciu, cunoscut astăzi drept comuna Izvoarele, aspecte privind evoluția în timp ale acestei minorități din sudul județului Teleorman și păstrarea elementelor de indentitate ale acesteia. În continuare, rolul cel mai important revine familiei, în cadrul căreia se desfășoară ceremonialurile și ritualurile specifice cu ocazia sărbătorilor din ciclul familial și cel calendaristic. Astfel, nunțile, botezurile și înmormântările se desfășoară în mare măsură în mod tradițional, acestea adaptându-se unor condiții impuse de societate și progres. Sărbătorile și obiceiurile cu dată fixă (Crăciunul, Anul Nou, Boboteaza, Zărezeanul) și cele cu dată mobilă (Paștele, Lăzărițele) se practică în bună măsură, fiind cunoscute atât de persoanele vârstnice, dar și de către tineri și copii. Cântecelul și jocurile tradiționale sunt cunoscute și practicate inclusiv de tineri și de copii, care le-au învățat atât în familie, dar și în cadru organizat, în grădinițe și școli. Ele sunt interpretate la nunți, botezuri, sărbători, petreceri organizate cu prilejul aniversării zilei de naștere sau onomastice, cu prilejul unor vizite la rude și prieteni, dar și la serbări școlare sau festivaluri de folclor organizate în țară sau peste hotare.

În urma discuțiilor purtate cu cei intervievați s-a desprins o serie de propuneri privind măsurile ce ar trebui întreprinse pentru perpetuarea sărbătorilor și obiceiurilor moștenite de la înaintași, a cântecelor, jocurilor și a meșteșugurilor tradiționale.

În această privință am constatat că numeroase familii din sat păstrează obiecte tradiționale de vestimentație, ceramică, fotografii și corespondență din timpul războaielor care, adunate în colecții, ar putea îmbogăți Muzeul Județean din Alexandria. Mai mult, aceste familii sunt și dispuse să le ofere direcțiunii muzeului din sat pentru un astfel de scop și pentru a nu se pierde cu trecerea timpului.

În cei aproape 500 de ani de conviețuire pașnică în noua lor patrie, minoritatea bulgară din Teleorman și-a păstrat apartenența la etnia strămoșească, și-a cultivat limba, religia, portul popular și tradițiile.

Bulgarii s-au considerat și se consideră bulgari-români, și-au însușit limba și cultura românească, realizând o reușită simbioză între tradiția și cultura lor, pe de o parte și spiritualitatea românească pe de altă parte.

Bibliografie:

- [1] Fișa localității Izvoarele din anii 1991, 1995, 2000, 2005, 2011, Direcția Județeană de Statistică Teleorman.
- [2] ***, Informații culese de la muzeul și de la Primăria Comunei Izvoarele.
- [3] ***, Informații culese de la localnici.